

УДК 341.6:343.137

doi: <https://doi.org/10.33270/01191123.98>

Климчук М. П. – кандидат юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем криміналістичного забезпечення та судової експертології навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ, м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0488-5470>;

Марко С. І. – кандидат юридичних наук, доцент, інспектор-криміналіст слідчого відділення Новороздільського відділення Пустомитівського відділу поліції Головного управління Національної поліції у Львівській області, м. Львів
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9778-0570>

Використання практики Європейського суду з прав людини щодо забезпечення права на охорону здоров'я в кримінальному процесі України

Мета статті – визначити найефективніші заходи реалізації права на здоров'я, які могла б ужити Україна для узгодження правозастосовної практики зі стандартами Європейської конвенції з прав людини та прецедентною практикою Європейського суду з прав людини з урахуванням досвіду країн Європейського Союзу та Ради Європи, розроблення найефективніших механізмів застосування рішень Європейського суду з прав людини у вітчизняному кримінальному процесі в цьому напрямі. **Методологія.** Методологічну основу статті становить сукупність методів наукового пізнання, серед яких провідне місце посідає діалектичний метод. Також використано загальнофілософські, загальнонаукові та спеціально-юридичні методи дослідження. Увагу акцентовано на порівняльно-правовому, структурно-функціональному, нормативно-логічному й системному методах дослідження. **Наукова новизна** полягає в тому, що автори здійснили спробу проаналізувати й оцінити механізми забезпечення права на охорону здоров'я в кримінальному судочинстві, сформовані європейською практикою. Досліджено практику Європейського суду з прав людини щодо реалізації права на здоров'я через захист права на життя, заборону тортур, права на свободу й особисту недоторканність, права на справедливий судовий розгляд, повагу до особистого й сімейного життя, недоторканність життя. Подано науково обґрунтовані рекомендації стосовно доцільності імплементації окремих стандартів, відображених у Європейській конвенції з прав людини, у кримінальне процесуальне законодавство України, теоретичні, практичні та на законодавчі пропозиції, спрямовані підвищити рівень захисту права на охорону здоров'я на національному рівні. **Висновки.** Право на охорону здоров'я як міжнародний стандарт кримінального судочинства, розроблений Європейським судом з прав людини й утілений у національному законодавстві, є складним, комплексним поняттям, яке охоплює різні можливості й права, що потребують захисту. Право на охорону здоров'я може бути реалізовано в межах захисту визнаних Європейською конвенцією з прав людини та відображених у вітчизняному законодавстві прав, а саме: права на повагу до приватного й сімейного життя (право на фізичну та моральну недоторканність особи), права на свободу й особисту недоторканність, права на інформацію та конфіденційність інформації, права на сприятливе екологічне середовище, права на отримання достовірної та своєчасної інформації про фактори, що впливають на здоров'я. Аналіз прецедентної судової практики Європейського суду з прав людини щодо рішень вітчизняних судових інстанцій у частині спорів, пов'язаних із реалізацією права на охорону здоров'я, дає змогу констатувати її «молодість». Практика суду щодо скарг на порушення права на охорону здоров'я правоохоронними та судовими органами України засвідчує необхідність підвищення рівня захисту означеного права на національному рівні таким шляхом: здійснення правової освіти населення; ознайомлення уповноважених учасників кримінального процесу (слідчих, прокурорів, суддів) з конвенційними положеннями щодо забезпечення права на охорону здоров'я, а також з практикою їх застосування Європейським судом з прав людини; внесення змін до відомчих/міжвідомчих нормативно-правових документів, які визначатимуть зміст і перелік біологічних зразків особи.

Ключові слова: кримінальне провадження; міжнародний стандарт; захист прав; охорона здоров'я; Європейський суд з прав людини; свобода; особиста недоторканність; біологічні зразки особи.

Вступ

У статті 3 Конституції України визначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність є найвищою соціальною цінністю, а держава повинна утверджувати й забезпечувати права та свободи кожної людини. У преамбулі Основ законодавства України про охорону здоров'я сформульовано, що кожна людина має природне, невід'ємне та непорушне право на охорону

здоров'я. Схожі за своєю суттю положення містяться й у міжнародно-правових документах. Зокрема, у ст. 3 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЕКПЛ), ст. 5 Загальної декларації прав людини і ст. 7 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права зазначено, що «нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню».

В Україні, відповідно до загально визначених міжнародних норм і національного законодавства, людина має право в разі порушення її прав у сфері охорони здоров'я відстоювати інтереси в суді (ст. 8 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я»); за умов вичерпання можливих засобів на національному рівні звернутися до Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) з індивідуальним зверненням, якщо її право порушують та ігнорують національні органи влади (ЄКПЛ, ст. 34); звертатися до відповідних комісій і комітетів Всесвітньої організації охорони здоров'я, Міжнародної організації праці, Всесвітньої медичної асоціації ООН, Всесвітньої психіатричної асоціації та інших міжнародних організацій (Kroitor, & Stepanenko, 2005).

У разі порушення права на життя (ст. 2 ЄКПЛ), заборону тортур (ст. 3 ЄКПЛ), свободу та особисту недоторканність (ст. 5 ЄКПЛ), справедливий судовий розгляд (ст. 6 ЄКПЛ), повагу до особистого й сімейного життя, недоторканність житла (ст. 8 ЄКПЛ), існує механізм їх захисту через ЄСПЛ, рішення якого є джерелом права (Demchenko, 2014) та має пріоритетне значення, зокрема для учасників кримінального провадження.

Слід зазначити, що ЄСПЛ здійснює захист права на здоров'я, як й інших невід'ємних конституційних прав людини, лише непрямым шляхом, не акцентуючи у своїх рішеннях на порушеннях прав, а констатує це, оскільки рішення ЄСПЛ створюють практику тлумачення положень, які містяться в ЄКПЛ, а не створюють нові правові позиції (Nikolaev, Davtzn, 2018), що становить частину правової системи України. У разі безпосереднього застосування прецедентів ЄСПЛ суд не лише враховує правові позиції та інтерпретації Страсбурзького суду, а наводить їх у своєму рішенні, посилаючись на конкретні постанови ЄСПЛ, аналізує їхній зміст (Burmagin, 2018).

Аналіз судової практики засвідчує загалом невтішну ситуацію в частині ефективності державного механізму забезпечення права осіб на охорону здоров'я в кримінальному процесі України. Проблеми дотримання права особи на охорону здоров'я вітчизняними правоохоронними органами та судовими інстанціями, які притаманні в меншому обсязі й іншим європейським країнам, спонукають до висновку про необхідність аналізу практики ЄСПЛ у цьому напрямі.

Питання, пов'язані з реалізацією права на охорону здоров'я, з огляду на загально визначені міжнародні стандарти захисту таких прав, відображені в прецедентній практиці ЄСПЛ, у різні часи досліджували відомі вітчизняні (Drozdov; Hloviuk, 2017; Klymchuk, & Stepanov,

2013; Klymchuk, 2018; Korotkevych, & Pushkar, 2015; Korovaiko, 2017; Kuchynska, Fulei, & Barannik, 2013; Maliarenko, 2005; Sadova, 2009; Slynko, 2016; Trakalo, 2014; Yanovska, 2013) й іноземні вчені-процесуалісти (Bahnovskiy, 2019; Belaia, 2019; Burmagin, 2018; Gadzniev, 2018; Gracheva, 2018; Makarova, 2018; Nosova, 2016; Rukavishnikova, 2015; Yakovleva, 2016). Окреслені обставини засвідчують пріоритетність забезпечення фундаментальних прав учасників кримінального процесу та, водночас, невичерпність наукових позицій з означених питань.

Попри вагомий внесок цих науковців у розроблення досліджуваної проблематики й дотичних питань, слід констатувати недостатню кількість наукових розробок, пов'язаних з удосконаленням вітчизняного механізму реалізації права на охорону здоров'я в галузі кримінального судочинства в контексті практики ЄСПЛ.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є визначення найефективнішої системи заходів реалізації права на здоров'я, які могла б ужити Україна для узгодження правозастосовної практики зі стандартами ЄКПЛ та прецедентною практикою ЄСПЛ, зважаючи на досвід країн ЄС та Ради Європи, розроблення найефективніших механізмів застосування рішень ЄСПЛ у вітчизняному кримінальному процесі в цьому напрямі. Для досягнення окресленої мети було сформульовано такі завдання:

- з'ясувати сутність права на охорону здоров'я в контексті міжнародних і національних стандартів кримінального судочинства;
- дослідити прецедентну практику ЄСПЛ з означених питань;
- на підставі аналізу рішень ЄСПЛ сформулювати практичні рекомендації щодо застосування положень ЄКПЛ у кримінальному процесі України.

Виклад основного матеріалу

Право на здоров'я визнане міжнародною спільнотою як одне з найважливіших соціально-економічних прав людини. Право на здоров'я – це не лише право бути здоровим або право на охорону здоров'я, воно містить складніше та глибше розуміння права на здоров'я. Воно охоплює право на: медичну допомогу, медичне страхування, інформацію про стан свого здоров'я, таємницю про стан здоров'я (медичну таємницю) тощо. Комітет з економічних, соціальних і культурних прав у Загальному коментарі № 14 від 11 серпня 2000 року зазначає, що право на здоров'я слід тлумачити як право на використання низки закладів, товарів, послуг й умов, необхідних для реалізації найвищого досяжного

рівня здоров'я ("Komitet z ekonomichnykh, sotsialnykh i kulturnykh prav", 2000).

Слід констатувати, що механізми реалізації цього права недостатньо закріплені на національному рівні. Окреслені обставини спонукають до вивчення окремих рішень як для формування позицій у конкретних справах, так і для аналізу досвіду розгляду такої категорії спорів з метою вдосконалення змісту національного законодавства й діяльності судових органів (Belaia, 2019).

Україна взяла зобов'язання вживати заходи для забезпечення адекватного захисту прав як у теорії, так і на практиці. Процесуальний аспект позитивного зобов'язання щодо виконання вимог ЄКПЛ полягає в адекватному реагуванні на будь-які вияви порушення права на здоров'я державами, що знаходяться в межах юрисдикції ЄКПЛ. Таке реагування слід здійснювати у формі офіційного ефективного розслідування фактів порушення відповідних прав (так званий процедурний обов'язок розслідування) (Kuchiv).

Норми ЄКПЛ поширюються на всіх громадян незалежно від стану їхнього здоров'я. Тому звернення до ЄСПЛ є додатковою гарантією належного захисту прав людини (Drozdov). Саме завдяки значній кількості та різноманітності рішень ЄСПЛ можна дійти глибшого розуміння змісту й обсягу гарантованих ЄКПЛ прав, а отже, досягти ефективного захисту кожного порушеного права (Kuchiv). З огляду на комплексний характер забезпечення права на здоров'я, дослідимо особливості його реалізації в прецедентній діяльності ЄСПЛ.

Аналіз практики ЄСПЛ засвідчує комплексність права на охорону здоров'я, що тісно пов'язано з реалізацією таких важливих прав у кримінальному провадженні, як: право на повагу до приватного і сімейного життя (право на фізичну та моральну недоторканність особи), право на свободу та особисту недоторканність, право на інформацію та конфіденційність інформації, право на сприятливе екологічне середовище, право на отримання достовірної та своєчасної інформації про фактори, що впливають на здоров'я, тощо. У контексті предмета дослідження здійснимо їх детальний аналіз.

Без реалізації права на здоров'я неможлива реалізація права на життя, адже нормальне біологічне та соціальне функціонування людини безпосередньо залежить від здоров'я. Право на життя захищено в ст. 2 ЄКПЛ. Водночас, згідно зі сталою практикою ЄСПЛ, це право вважають порушеним не тільки в разі позбавлення життя, а й у разі серйозних пошкоджень організму людини, які не спричинили смерть, проте становили серйозну загрозу її життю (Borisova-ZNarova, 2008).

Держава повинна не лише утримуватися від умисного позбавлення людини життя, а й виконувати позитивне зобов'язання захищати життя людини від посягань третіх осіб або від ризику хвороби, яка може спричинити смерть. Однак таке трактування може бути застосовано тільки у виняткових випадках, з огляду на ступінь і характер завданих ушкоджень (Khendel, 2016).

У статті 2 ЄКПЛ визначено мінімальні процесуальні вимоги, відповідно до яких у тих випадках, коли держава або її представники потенційно несуть відповідальність за смерть особи, обставини, що викликають сумніви, повинні стати предметом ефективного розслідування або ретельного вивчення, що дозволить довести встановлені факти до відома громадськості, проінформувати родичів. Якщо ніщо не вказує на те, що влада довільно оцінювала наявні докази, ЄСПЛ може довіряти фактам, установленим національними органами (рішення ЄСПЛ у справі «Пауелл проти Об'єднаного Королівства» від 4 травня 2000 року).

Одним з аспектів реалізації права на здоров'я є ненадання своєчасної адекватної та необхідної медичної допомоги. Поняття «медична допомога» переважно охоплює лікування, профілактичні заходи, які проводять під час захворювань, травм, пологів, а також медичний огляд і деякі інші види медичних робіт (рішення Конституційного Суду України від 25 листопада 1998 року № 15-рп/98). «Безоплатність медичної допомоги» означає, що індивід, який отримує таку допомогу в державних і комунальних закладах охорони здоров'я, не повинен відшкодовувати її вартість ні у формі будь-яких платежів, ні у будь-якій іншій незалежно від часу надання медичної допомоги» (рішення Конституційного Суду України від 29 травня 2002 року № 10-рп/2002).

Практика ЄСПЛ у справах про надання нена належної медичної допомоги є однозначною. У справі «Коваль проти України» від 19 жовтня 2006 року ЄСПЛ констатовано порушення ст. 3 ЄКПЛ у зв'язку з відсутністю достатнього рівня медичної допомоги. Аналогічно в рішенні, ухваленому у справі «Яковенко проти України» від 25 січня 2008 року, ЄСПЛ зазначив, що ненадання своєчасної та належної медичної допомоги заявнику з ВІЛ і туберкульозом прирівнюють до нелюдського і такого, що принижує гідність, поводження.

Згідно з трактуванням ЄСПЛ, жертвами ненадання своєчасної адекватної та необхідної медичної допомоги можуть стати особи, яких позбавлено волі (зокрема тимчасово), що кваліфікується як порушення ст. 3 та 5 ЄКПЛ. З огляду на умови й обставини перебування

таких осіб у місцях позбавлення волі й відсутність належного лікування в разі необхідності, такі обставини можуть тлумачити як катування, тортури, порушення права на свободу й особисту недоторканність.

У справі «Логвіненко проти України» від 16 травня 2019 року порушення ст. 3 й 13 ЄКПЛ встановлено у зв'язку з наданням заявнику неналежної медичної допомоги щодо його захворювання на гепатит під час тримання під вартою та відсутністю ефективного й доступного національного засобу юридичного захисту щодо цього. Аналогічне рішення було прийнято у справі «Осіпенков проти України» від 29 січня 2019 року. Водночас ЄСПЛ зазначив, що, попри відмову заявника від транспортування для отримання медичної консультації, державні органи мали забезпечити оперативне транспортування заявника в умовах, які відповідали стану його здоров'я, до спеціалізованого медичного закладу. З огляду на стан здоров'я заявника на момент подій, його прохання щодо транспортування в спеціальній кареті швидкої допомоги, а не автомобілі спеціального призначення, було обґрунтованим і необхідним. Проте уряд не довів, що вжив переконливих заходів для забезпечення такого транспортування.

Однак наявність таких рішень ЄСПЛ не засвідчує беззастережного прийняття відповідних рішень у всіх випадках на національному рівні, адже кожна ситуація є «неповторною» та характеризується певними, властивими тільки їй ознаками. Скаргу заявника К. щодо неналежних умов тримання його під вартою в Ладизинській виправній колонії ЄСПЛ відхилив відповідно до пп. а п. 3 та 4 ст. 35 ЄКПЛ, оскільки більшість доводів заявника були нечіткими й обмежувалися загальними формулюваннями (рішення ЄСПЛ у справі «Іванов та Кашуба проти України» від 29 січня 2019 року). За тими самими підставами ЄСПЛ відмовив у задоволенні скарги в справі «Чуприна проти України» від 29 січня 2019 року.

За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я, психічне здоров'я – це стан благополуччя, за якого кожна людина може реалізувати власний потенціал, упоратися із життєвими стресами, продуктивно й плідно працювати, а також робити внесок у життя своєї спільноти. Обмеження дискримінації та порушень прав людей з проблемами психічного здоров'я передбачено, зокрема, шляхом узгодження національного законодавства з вимогами міжнародних документів стосовно прав людини, упровадження ефективного механізму здійснення контролю за дотриманням прав людини під час надання допомоги людям з проблемами психічного здоров'я та механізму притягнення

до відповідальності за дії, що є виявами дискримінації за ознакою психічного здоров'я (Концепція розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 року).

Реалізація права на здоров'я психічно хворих людей як найменш захищеної категорії осіб потребує ефективного правового регулювання на національному рівні, але, з огляду на практику, в низці випадків захист прав таких осіб здійснено неналежно. Реалізація цього права можлива завдяки наявному механізму захисту права на свободу й особисту недоторканність через діяльність ЄСПЛ.

Базовим спеціалізованим регуляторним документом у сфері захисту прав психічно хворих людей є Закон України «Про психіатричну допомогу» від 22 лютого 2000 року, який визначає правові й організаційні принципи забезпечення громадян психіатричною допомогою, зважаючи на пріоритет прав і свобод людини та громадянина, встановлює обов'язки органів виконавчої влади й органів місцевої самоврядування з організації надання психіатричної допомоги та правового й соціального захисту осіб, які страждають на психічні розлади, регламентує права та обов'язки фахівців, інших працівників, які беруть участь у наданні психіатричної допомоги. Слід зауважити, що зазначений закон зорієнтовано на міжнародні стандарти, побудовано в конституційному форматі, більшість міжнародних стандартів і положень щодо забезпечення осіб психіатричною допомогою в ньому враховано.

Одним із прикладів реалізації права на здоров'я в контексті положень ст. 5 ЄКПЛ, що стосується позбавлення волі психічно хворих людей, є справа «Горшков проти України» від 8 листопада 2005 року, у якій позивач скаржився на незаконність його поміщення в психіатричний заклад і відсутність ефективних засобів захисту від обов'язкового утримання в психіатричному закладі (позивача було звільнено майже через два роки після того, як стан його здоров'я поліпшився). ЄСПЛ у своєму рішенні визнав порушення п. 4 ст. 5 ЄКПЛ, зазначивши, що піддана обов'язковому медичному лікуванню особа повинна мати доступ до суду й можливість бути вислуханою особисто або через будь-яку форму представництва. Доступ психічно хворої людини до суду не має залежати лише від керівництва медичного закладу. Отже, ЄСПЛ констатував порушення права на свободу й особисту недоторканність особи у зв'язку з відсутністю ефективних судових засобів захисту психічнохворих і належної об'єктивної медичної експертизи, яка встановлює стан особи як психічнохворої.

Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню (ст. 3 ЄКПЛ). ЄСПЛ вказує на те, що розрізнення понять «катування», «нелюдське поводження» та «поводження з особою, яке принижує її гідність» необхідне для того, щоб «позначити особливий рівень жорстокості умисного нелюдського поводження, що призводить до тяжких і жорстоких страждань» (рішення в справі «Ірландія проти Великої Британії» від 18 січня 1978 року) з метою отримання відомостей, покарання або залякування (рішення у справі «Селмуні проти Франції» від 28 липня 1999 року, «Акоч проти Туреччини» від 11 жовтня 1994 року).

ЄСПЛ неодноразово акцентував на обов'язку держави забезпечити тримання ув'язненої особи в умовах, які відповідають принципу поваги до її людської гідності, належно забезпечити її здоров'я та добробут, з огляду на практичні потреби ув'язнення. Ненадання належної медичної допомоги можуть трактувати як поводження, що суперечить ст. 3 ЄКПЛ (рішення у справах «Кудла проти Польщі» від 26 червня 2000 року, «Петухов проти України» від 21 жовтня 2010 року, «Ухань проти України» від 18 грудня 2008 року, «Хумматов проти Азербайджану» від 29 листопада 2007 року).

Розглядаючи скарги на неналежне поводження із затриманими, яке пов'язано з неналежним дотриманням права особи на охорону здоров'я, вітчизняні суди в кримінальному провадженні теж беруть до уваги практику ЄСПЛ. Іванівський районний суд Одеської області вироком від 10 квітня 2017 року визнав особу невинною в учиненні правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 121 КК України, визнавши показання обвинуваченого А. такими, що отримані внаслідок застосування насильства (застосування електричного струму) й погроз щодо притягнення до кримінальної відповідальності за більш тяжкий злочин.

У справі «Паньків проти України» від 28 лютого 2019 року було зафіксовано порушення матеріального аспекту ст. 3 ЄКПЛ у зв'язку з катуванням заявника працівниками правоохоронних органів у відділку поліції під час його перебування під вартою. Порушення процесуального аспекту ст. 3 ЄКПЛ встановлено у зв'язку з неефективністю проведення розслідування за скаргами заявника на жорстоке поводження, оскільки кримінальне провадження не порушували понад роки, попри те, що відповідне поводження частково підтверджував висновок судово-медичної експертизи. Крім того, слідчі органи не вживали будь-яких спроб установити обставини відповідних подій. За цих обставин ЄСПЛ дійшов висновку про

порушення п. 1 ст. 6 ЄКПЛ у зв'язку із засудженням заявника на підставі отриманих унаслідок жорстокого поводження зізнавальних показань, що призвело до несправедливості кримінального провадження.

Кожен має право на свободу й особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім зазначених випадків і відповідно до процедури, встановленої законом (ст. 5 ЄКПЛ).

У справі «Белей проти України» від 20 червня 2019 року було констатовано порушення п. 1 ст. 5 ЄКПЛ у зв'язку з незаконним позбавленням заявника свободи з огляду на незадокументоване тримання його під вартою у відділку поліції понад одну добу. Крім того, зафіксовано порушення матеріального та процесуального аспектів ст. 3 ЄКПЛ у зв'язку з катуванням заявника з боку правоохоронних органів і відсутністю ефективного розслідування щодо цього (зокрема невиконання прокурором вказівок суду щодо проведення додаткових судових експертиз та перевірок). ЄСПЛ зазначив, що тілесні ушкодження, яких зазнав заявник, хоча й було кваліфіковано у висновках судово-медичних експертиз як «легкі», однак вони засвідчують жорстоке поводження, якого зазнав заявник. Згідно з наданим заявником описом поводження, підтвердженого судово-медичною експертизою, це поводження було здійснено за зачиненими дверима у відділку міліції, де заявник не мав засобів для захисту. За цих обставин фізичний біль у зв'язку із завданням тілесних ушкоджень мав загострюватися відчуттям безпомічності, стресу й тривоги. Крім того, жорстоке поводження із заявником було навмисним і спрямованим на отримання від нього показань щодо злочину, в учиненні якого його підозрювали.

Посилаючись на власну прецеденту практику в справах щодо України, ЄСПЛ у справі «Бекетов проти України» від 19 лютого 2019 року встановив порушення ст. 3 й 13 ЄКПЛ у зв'язку з відсутністю в національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту щодо скарг заявника на умови тримання його під вартою в Київському СІЗО (розслідування не було спрямовано на встановлення тілесних ушкоджень; відсутність обґрунтованого пояснення тривалості провадження, підхід державних органів до розслідування скарг заявника було переважно спрямовано на виправдання підозрюваних у жорстокому поводженні працівників поліції, а не встановлення фактичних обставин тощо), відсутністю належної медичної допомоги в СІЗО (не була адекватною та не мала комплексної терапевтичної стратегії), ненадання їжі й води в дні судових засідань.

Захист права на здоров'я неможливо реалізувати без права на справедливий судовий розгляд, яке передбачає встановлення фактів шляхом вивчення доказів, що містяться у справі (Gadzhiev, 2018). У ст. 6 ЄКПЛ зазначено, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи впродовж прийнятного строку незалежним і безстороннім судом, визначене законом, який встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення.

У розумінні ЄСПЛ процедура судового розгляду стосується й процесуального порядку розгляду клопотання про обрання заходу забезпечення кримінального провадження. Відповідно до практики ЄСПЛ, сама по собі тяжкість злочину, в учиненні якого підозрюють особу, не може бути безумовною підставою для обрання щодо неї запобіжного заходу у вигляді взяття під варту (рішення ЄСПЛ у справі «Ніколова проти Болгарії» від 25 березня 1999 року, «Єчус проти Литви» від 31 липня 2000 року). Позбавлення волі особи (тримання під вартою) не має перетворюватися на своєрідну прелюдію до завчасного відбуття імовірного вироку про позбавлення волі (рішення ЄСПЛ у справі «Ноймайстер проти Австрії» від 27 червня 1968 року).

Слідчому судді, суду під час розгляду відповідного клопотання, зауважує О. Г. Яновська, слід ретельно перевіряти достовірність підстав для його задоволення, оскільки одним із найпоширеніших порушень прав людини, визнаних ЄСПЛ у справах проти України, є необґрунтоване ухвалення судами рішень про продовження строку тримання підозрюваного, обвинуваченого під вартою, а також те, що можливість застосування запобіжних заходів, альтернативних триманню під вартою, у низці випадках навіть не було розглянуто (Yanovska, 2013).

Під час розгляду клопотання про продовження строку запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою суд має зважати на характеристики особи, які можуть засвідчити стан здоров'я підозрюваного (обвинуваченого) (ч. 1 ст. 178 КПК України). Адже незадовільний стан здоров'я особи є чинником меншої вірогідності того, що вона може ухилитися від слідства й суду, перешкоджати встановленню істини у справі.

Отже, упродовж обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою слід переконатися, що його застосування не призведе до погіршення стану здоров'я підозрюваного (обвинуваченого). Міжнародна судова практика дотримується позиції, що в разі тяжкої хвороби особи в умовах слідчого ізолятора, коли немає можливості здійснювати необхідне лікування, до

неї не варто застосовувати зазначений запобіжний захід. На необхідність урахування стану здоров'я обвинуваченого в разі необхідності стаціонарного лікування у зв'язку з тяжкими хронічними захворюваннями вказує й постанова № 14 пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 19 грудня 2014 року «Про узагальнення судової практики застосування судами першої та апеляційної інстанції процесуального законодавства щодо обрання, продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою».

У пункті 10 листа Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 4 січня 2013 року конкретизовано положення п. 3–8 ч. 1 ст. 178 КПК України. Встановлення віку передбачає з'ясування стану здоров'я – наявності тяжких хвороб, інвалідності, нездатності самостійно пересуватися. З огляду на репутацію підозрюваного (обвинуваченого), слідчий суддя, суд зобов'язані проаналізувати матеріали сторін кримінального провадження, об'єктивно оцінити дані, що засвідчують перебування підозрюваного (обвинуваченого) на обліку в наркологічному, психоневрологічному диспансері тощо.

Отже, застосування в практичній діяльності правових позицій, викладених у рішеннях ЄСПЛ і національних судів, надає можливість особі вимагати забезпечення реалізації права на охорону здоров'я в контексті дотримання справедливої судової процедури як під час досудового розслідування (розгляд клопотання про обрання, зміну, продовження дії, скасування заходу забезпечення кримінального провадження), так і на судових стадіях кримінального процесу.

Ще одним важливим правом у цій сфері є права на інформацію та конфіденційність інформації, передбачені ст. 8 ЄКПЛ. У низці справ ЄСПЛ констатував, що систематичне зберігання та інше використання інформації щодо приватного життя особи охоплено ст. 8 ЄКПЛ. Насамперед це стосується інформації, що має інтимний зміст, зокрема інформації щодо фізичного чи психічного здоров'я конкретної особи (наприклад, рішення ЄСПЛ у справі «З. проти Фінляндії» від 25 лютого 1997 року, «П. та С. проти Польщі» від 30 жовтня 2012 року тощо). Водночас, відповідно до усталеної практики ЄСПЛ, втручання в приватне життя є порушенням ст. 8 ЄКПЛ, за винятком випадків, коли таке втручання здійснено «згідно із законом», переслідує одну з легітимних цілей, визначених частиною другою цієї статті, та є «необхідним у демократичному суспільстві» для досягнення таких цілей (рішення ЄСПЛ у справі «Суріков проти України» від 26 січня 2017 року).

ЄСПЛ у справі «Пантелеєнко проти України» від 29 червня 2006 року зазначив, що отримання конфіденційної інформації від психіатричної лікарні про психічний стан заявника та відповідного лікування, а також розголошення її на відкритих слуханнях було втручанням у право заявника на повагу особистого життя, закріпленого ст. 8 ЄКПЛ, зауваживши, зокрема, що деталі питання не могли впливати на результат судового процесу, а також про те, що запит суду першої інстанції на отримання інформації був зайвим, оскільки інформація не була «важливою для розслідування, попереднього розслідування чи суду» й відповідно незаконною (у контексті Закону України «Про психіатричну допомогу»).

Однією зі складових права на охорону здоров'я є право щодо згоди на лікування й медичне втручання, що стосується гарантій на фізичну та моральну недоторканність. Принцип фізичної та моральної недоторканності, гарантований ст. 8 ЄКПЛ, відповідно до конституційної доктрини, забороняє будь-яке фізичне втручання, яке може призвести до фізичного болю, фізичного каліцтва, стерилізації, пошкодження фізичних функцій чи завдати будь-якої шкоди здоров'ю особи (Shevchuk, 2007). Згідно з практикою ЄСПЛ, цей аспект містить заборону фізичного насильства (справа «Х та У проти Нідерландів» від 26 березня 1985 року), дисциплінарні тілесні покарання («Костелло—Робертс проти Сполученого Королівства» від 25 березня 1993 року), примушування здавати аналізи крові («Х. проти Австрії» від 24 жовтня 1979 року), сечі («Петерс проти Нідерландів» від 6 квітня 1994 року) тощо (Shevchuk, 2007).

ЄСПЛ у своїх рішеннях зважає на те, що будь-яке звернення до примусового медичного втручання з метою виявлення доказів учинення злочину повинно бути переконливо обґрунтовано фактичними обставинами кожної справи. Зазначене твердження застосовне, коли процедуру спрямовано на вилучення з тіла особи реальних доказів злочину, в учиненні якого її підозрюють. Український насильницький характер такого втручання потребує критичного розгляду всіх супутніх обставин. У цьому аспекті належну увагу слід приділяти тяжкості зазначеного злочину. Влада також має продемонструвати, що вона взяла до уваги альтернативні методи виявлення доказів. Крім того, ця процедура не має містити загрози заподіяння тривалої шкоди здоров'ю підозрюваного (наприклад, рішення ЄСПЛ у справах: «Невмержицький проти України» від 5 квітня 2005 року; «Шмідт проти Німеччини» від 5 січня 2006 року). Будь-яке завдання шкоди лікарями, навіть найменше, фізичній цілісності особи тягне за собою

втручання в право на повагу до приватного життя (рішенні ЄСПЛ у справі «Бендерський проти України» від 15 листопада 2007 року).

Такою, що принижує гідність особи, може бути визнано інформацію, яка стосується інтимних подробиць життя. Відповідно до п. 2 ч. 2 КПК України, докази, отримані внаслідок проведення експертизи, може бути визнано судом недопустимими, якщо порушено процедуру отримання зразків для експертизи або зразки для експертизи отримано внаслідок істотного порушення прав і свобод людини (катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність особи, поводження або погрози застосування такого поводження (ст. 87 КПК України).

Процедура відібрання таких зразків зазвичай відбувається за згодою підозрюваного пасивно витримати незначне порушення його фізичної цілісності або шляхом отримання матеріалу, який виробляється в процесі природної життєдіяльності організму («Сондерз проти Сполученого Королівства» від 17 грудня 1996 року), без завдання ризику для здоров'я («Яллох проти Німеччини» від 11 липня 2006 року).

Поділяємо позицію І. В. Гловюк, згідно з якою ефективність кримінального процесуального правозастосування залежить передусім від якості кримінального процесуального законодавства, яке має бути максимально чітким і несуперечливим, щоб обмеження прав людини в кримінальному провадженні здійснювалося з дотриманням принципу правової визначеності (Hlovuk, 2017). Проте, як засвідчує практика, найбільша складність у застосуванні ст. 245 КПК України пов'язана з відсутністю єдиного, законодавчо визначеного переліку біологічних зразків особи, а також неоднозначність практики віднесення відмови добровільно надати біологічні зразки для проведення експертизи до реалізації права не свідчити проти себе.

Отже, доки на національному рівні не буде внесено відповідні зміни до відомчих/міжвідомчих нормативно-правових документів, біологічними зразками особи пропонують вважати всі зразки біологічного походження в класичному значенні (слина, кров, сеча, піт, волосся, нігті, сперма тощо), а також матеріали, пов'язані із життєдіяльністю особи як біологічної істоти (зразки відбитків пальців рук, зубів, будь-яких поверхонь тіла, запахових слідів, зразки почерку, мовлення та голосу тощо). Відібрання таких біологічних зразків слід здійснювати в порядку, визначеному ч. 3 ст. 245 КПК України.

Прикладом використання вітчизняними судами права на сприятливе екологічне середовище, пов'язаного з гарантією охорони здоров'я, є рішення Жовтневого районного суду

м. Харкова від 31 липня 2017 року, до якого надійшла скарга про порушення адміністрацією установи виконання покарань прав і свобод ув'язненої під час тримання під вартою. У клопотанні та доповненнях до нього заявниця просила зобов'язати установу виконання покарань м. Харкова облаштувати камеру для осіб, які не курять, визнати дії адміністрації такими, що порушують її права, та зобов'язати компенсувати їй моральну шкоду. З огляду на стан здоров'я заарештованої, дані медичних довідок і практику ЄСПЛ (рішення у справах «Островар проти Молдови» від 13 вересня 2005 року та «Митрофан проти Молдови» від 15 квітня 2013 року), керуючись ч. 1 ст. 206 КПК України, суд частково задовольнив скаргу, зобов'язавши установу виконання покарань № 27 перевести жінку в камеру для некурців.

Слід зазначити, що фундаментальний характер прав, гарантованих ЄКПЛ, спонукав до формування в практиці ЄСПЛ жорстких критеріїв реагування на порушення їх шляхом розслідування поданої заявником скарги, що має бути незалежним, неупередженим, ретельним, невідкладним, здійснюватися із залученням потерпілих, під контролем громадськості. А отже, таке розслідування має відповідати мінімальним критеріям ефективності в розумінні ЄСПЛ. Водночас різноманіття наукових поглядів, пов'язаних з пошуком балансу між публічним і диспозитивним началами в правовому регулюванні відносин держави та людини в кримінальному провадженні, не має бути перешкодою для подальшого вдосконалення кримінального процесуального законодавства (Макарова, 2018).

Наукова новизна

Наукова новизна публікації полягає в тому, що в ній здійснено спробу проаналізувати й оцінити механізми забезпечення права на охорону здоров'я в кримінальному судочинстві, напрацьовані європейською практикою. Досліджено практику Європейського суду з прав людини щодо реалізації права на здоров'я шляхом захисту права на життя, заборону тортур, права на свободу й особисту недотор-

канність, справедливий судовий розгляд, повагу до особистого й сімейного життя, недоторканність житла. Подано науково обґрунтовані рекомендації стосовно доцільності імплементації окремих стандартів, відображених у ЄКПЛ, у кримінальне процесуальне законодавство України, теоретичні, практичні та законодавчі пропозиції, спрямовані на підвищення рівня захисту права на охорону здоров'я на національному рівні.

Висновки

Право на охорону здоров'я як міжнародний стандарт кримінального судочинства, розроблений ЄСПЛ і втілений на національному рівні, є складним, комплексним поняттям, яке охоплює різні можливості й права, що потребують захисту. Право на охорону здоров'я може бути реалізовано в межах захисту таких визнаних ЄКПЛ та відображених у вітчизняному законодавстві прав, як: *право на повагу до приватного й сімейного життя* (право на фізичну та моральну недоторканність особи), право на свободу й особисту недоторканність, право на інформацію та конфіденційність інформації, право на сприятливе екологічне середовище, право на отримання достовірної та своєчасної інформації про фактори, що впливають на здоров'я.

Аналіз прецедентної судової практики ЄСПЛ щодо рішень вітчизняних судових інстанцій щодо спорів, пов'язаних із реалізацією права на охорону здоров'я, дає змогу констатувати її відносну «молодість». Вивчення практики суду щодо скарг на порушення права на охорону здоров'я правоохоронними та судовими органами України засвідчує необхідність підвищення рівня захисту означеного права на національному рівні таким шляхом: активізація правової освіти населення; ознайомлення уповноважених учасників кримінального процесу (слідчих, прокурорів, суддів) з конвенційними положеннями щодо забезпечення права на охорону здоров'я, а також із практикою їх застосування ЄСПЛ; внесення змін до відомих/міжвідомчих нормативно-правових документів, які визначатимуть зміст і перелік біологічних зразків особи.

REFERENCES

- Bakhnovskiy, A.V. (2019). Postanovleniia evropeyskogo suda po pravam cheloveka kak faktor razvitiia otechestvennoy sudebnoy praktiki: aktualnye voprosy implementatsii, perspektivy primeneniia [Decisions of the European Court of Human Rights as a factor in the development of domestic judicial practice: current issues of implementation, prospects for application]. *Teoriia i praktika obshchestvennogo razvitiia, Theory and practice of social development*, 37-41. doi: 10.24158/tipor.2019.7.6 [in Russian].
- Belaia, O.V. (2019). Praktika Evropeyskogo Suda po pravam cheloveka ob ispolzovanii genomnoy informatsii i biomateriala cheloveka [European Court of Human Rights practice on the use of genomic information and human biomaterial]. *Mezhdunarodnoe pravo i mezhdunarodnye organizatsii, International Law and International Organizations*, 2, 57-70. doi: 10.7256/2454-0633.2019.2.30166 [in Russian].

- Borisova-ZNarova, V.G. (2008). Mezndunarodno-pravovye osnovy obespecheniia prava cheloveka na zdorove [International legal framework for ensuring the human right to health]. *Candidate's thesis*. Moscow [in Russian].
- Burmagin, S.V. (2018). Problemy primeneniia resheniy Evropeyskogo suda po pravam cheloveka pri rassmotrenii ugovolnykh del sudami Rossiyskoy Federatsii [The problems of applying the decisions of the European Court of Human Rights in criminal cases by the courts of the Russian Federation]. *Vserossiyskiy kriminologicheskii zhurnal, All-Russian Criminological Journal*, 2(12), 299-309. doi: 10.17150/2500-4255 [in Russian].
- Demchenko, I.S. (2014). Praktyka yevropeiskoho sudu z prav liudyny v natsionalnii sudovii praktytsi u spravakh, poviazanykh iz medytsynoiu [Case law of the European Court of Human Rights in national jurisprudence in medical matters]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava, Journal of the Kyiv University of Law*, 2, 348-350 [in Ukrainian].
- Drozdov, O. *Yak maie dotrymuvatsia pravo zasudzhennykh na okhoronu zdorovia v konteksti praktyky YeSPL [How the right of prisoners to health care should be respected in the context of practice]*. Retrieved from https://zib.com.ua/ua/130158-yak_mae_dotrimuvatsia_pravo_zasudzhenykh_na_okhoronu_zdorovya.html [in Ukrainian].
- Entin, L.M. (2007). *Evropeyskoe pravo. Pravo Evropeyskogo Soiuzu i pravovoe obespechenie zaschity prav cheloveka [European law. European Union law and legal protection of human rights]*. Moscow: Norma [in Russian].
- Gadzniev, Kh.I. (2018). Voprosy dokazyvaniia v praktike Evropeyskogo suda po pravam cheloveka [Evidence issues in the practice of the European Court of Human Rights]. *Zhurnal rossiyskogo prava, Journal of Russian Law*, 6, 78-95. doi: 10.12737/art_2018_6_8 [in Russian].
- Gracheva, S.A. (2018). Soglasovanie natsionalnogo i mezndunarodnogo prava v sviazi s voprosami ispolneniia postanovleniy evropeyskogo suda po pravam cheloveka (teoreticheskii rakurs) [Harmonization of national and international law in connection with issues of the enforcement of judgments of the European Court of Human Rights (theoretical perspective)]. *Zhurnal zarubeznogo zakonodatelstva i sravnitel'nogo pravovedeniia, Journal of Foreign Law and Comparative Law*, 4, 47-56. doi: 10.12737/art.2018.4.6 [in Russian].
- Hloviuk, I.V. (2017). Aktualni pytannia vdoshkonalennia stat' 132 KPK Ukrainy [Topical Issues of Improving Article 132 of the CPC of Ukraine]. *Aktualni problemy udoshkonalennia kryminalnogo protsesualnogo zakonodavstva, Actual problems of improvement of criminal procedural legislation: Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference*. (pp. 176-180). Odesa: Yuryd. lit. [in Ukrainian].
- Khendel, N. (2016). Zakhyst prava na zdorovia u Yevropeiskomu sudi z prav liudyny [Protecting the right to health at the European Court of Human Rights]. *Ukrainske pravo, Ukrainian law*. Retrieved from http://ukrainepravo.com/international_law/european_court_of_human_rights/zakhyst-prava-na-zdorov-ya-u-evropeys%60komu-sudi-z-prav-lyudyny [in Ukrainian].
- Klymchuk, M.P. (2018). Mizhnarodni standarty shchodo zakhystu prav uchastnykiv kryminalnogo provadzhennia [International standards for the protection of the rights of participants in criminal proceedings]. *Orhanizatsiino-upravlinske ta ekonomiko-pravove zabezpechennia diialnosti Yedynoi derzhavnoi systemy tsyvilnogo zakhystu (YeDSTsZ), Organizational, managerial and economic-legal support of the activities of the Unified State Civil Protection System (ESDC): Proceedings of the 3th All-Ukrainian Scientific and Practical Conference*. (pp. 28-29). Cherkasy [in Ukrainian].
- Klymchuk, M.P., & Stepanov, O.S. (2013). Chy dopomozhe likviduvaty katuvannia novyi KPK? [Will the new PDA help eliminate torture?]. *Porivnialno-analitychne pravo, Comparative and analytical law*, 3-2, 319-321 [in Ukrainian].
- Komitet z ekonomichnykh, sotsialnykh i kulturnykh prav (KESKP). Zahalnyi komentar No.14. U.N. Doc. E/C.12/2000/4 (11 serp. 2000 r.) [Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR). General Comment No. 14. U.N. Doc. E/C.12/2000/4 (11 August 2000)]. (n.d.). [www2.ohchr.org](http://www2.ohchr.org/english/bodies/cescr/comments.htm). Retrieved from <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cescr/comments.htm> [in Ukrainian].
- Korotkevych, M.Ye., & Pushkar, P.V. (2015). Zmist oboviazku sudu zabezpechyty dotrymannia prava na svobodu ta osobystu nedotorkannist u svitli praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny [Content of court's obligation to ensure respect for the right to liberty and security of person in the light of the case law of the European Court of Human Rights]. *Visnyk Verkhovnoho Sudu Ukrainy, Bulletin of the Supreme Court of Ukraine*, 8(180), 40-48 [in Ukrainian].
- Korovaiko, O.I. (2017). Realizatsiia mizhnarodnykh standartiv kryminalnogo sudochynstva v sudovomu provadzhenni Ukrainy [Realization of international standards of criminal justice in judicial proceedings of Ukraine]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
- Kroitor, V.A., & Stepanenko, T.V. (2005). Standarty Yevropeiskoho Soiuzu v sferi tsyvilnogo sudochynstva: problemy dostupu do pravosuddia [European Union standards in the field of civil justice: problems of access to justice]. *Naukovi zapysy Kharkivskoho ekonomiko-pravovoho universytetu, Scientific Records of Kharkiv University of Law and Law*, 1(2), 64-77 [in Ukrainian].
- Kuchiv, O. *Skarhy na zhorstoke povodzhennia: efektyvnist yikh rozsliduvannia u svitli praktyky yevropeiskoho sudu z prav liudyny [Violence complaints: the effectiveness of their investigation in the light of the case law of the European Court of Human Rights]*. Retrieved from <https://yvu.com.ua/skargy-na-zhorstoke-povodzhennia-efektyvnist-yih-rozsliduvannya-u-svitli-praktyky-yevropejskogo-sudu-z-prav-lyudyny> [in Ukrainian].
- Kuchynska, O.P., Fulei, T.I., & Barannik, R.V. (2013). *Pryntsypy kryminalnogo provadzhennia u svitli praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny [Principles of criminal proceedings in the light of the case law of the European Court of Human Rights]*. Nizhyn: Aspekt-Polihraf [in Ukrainian].

- Makarova, O.V. (2018). Realizatsiia resheniy Evropeyskogo suda po pravam cheloveka v kontekste razvitiia ugolovno-protsessualnogo zakonodatelstva [Implementation of the decisions of the European Court of Human Rights in the context of the development of criminal procedure legislation]. *Zhurnal rossiyskogo prava, Journal of Russian Law*, 8, 124-134. doi: 10.12737/art_2018_8_12 [in Russian].
- Maliarenko, V.T. (2005). *Perebudova kryminalnogo protsesu Ukrainy v konteksti yevropeiskikh standartiv [Restructuring of Ukraine's criminal process in the context of European standards]*. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
- Nikolaev, A.M., & Davtzn, M.K. (2018). Ispolnenie resheniy Yevropeyskogo suda po pravam cheloveka i Meznamerikanskogo suda po pravam cheloveka: sravnitel'nyy analiz [Enforcement of Judgments of the European Court of Human Rights and the Inter-American Court of Human Rights: A Comparative Analysis]. *Zhurnal zarubeznogo zakonodatelstva i sravnitel'nogo pravovedeniia, Journal of Foreign Law and Comparative Law*, 4, 40-46. doi: 10.12737/art.2018.4.5 [in Russian].
- Nosova, E.S. (2016). Vliianie resheniy suda ES na stanovlenie prava evropeyskogo soiuzia [The impact of EU court decisions on the formation of European Union law]. *Mezhdunarodnoe pravo i mezhdunarodnye organizatsii, International law and international organizations*, 1, 50-59. doi: 10.7256/2226-6305.2016.1.17229 [in Russian].
- Rukavishnikova, A.A. (2015). Variativnost ponimaniia okonchatelnogo sudebnogo resheniia v resheniiakh Evropeyskogo suda po pravam cheloveka: ugolovnaia iustitsiia [Variability of understanding of the final judgment in the decisions of the European Court of Human Rights: criminal justice]. *Russian Journal of Criminal Law*, 2(6), 53-58. doi: 10.17223/23088451/6/10 [in Russian].
- Sadova, T.V. (2009). Obmezhennia prav i svobod u kryminalnomu sudochynstvi Ukrainy ta derzhav anhl'o-amerykanskoj pravovoi systemy v konteksti mizhnarodnykh standartiv [Restriction of Rights and Freedoms in the Criminal Procedure of Ukraine and the States of the Anglo-American Legal System in the Context of International Standards]. *Candidate's thesis*. Odesa [in Ukrainian].
- Shevchuk, S. (2007). *Sudovi zakhyt prav liudyny: Praktyka Yevropeiskoho Sudu z prav liudyny u konteksti zakhidnoi pravovoi tradytsii [Judicial protection of human rights: Case law of the European Court of Human Rights in the context of the Western legal tradition]* (2nd ed., rev.). Kyiv: Referat [in Ukrainian].
- Slynko, S.M. (2016). Zatrymannia pidozriuvanykh u vchynenni zlochyniv (chy vidpovidaiut vymohy kryminalnogo protsesualnogo kodeksu Ukrainy Yevropeiskym standartam) [Detention of suspected crimes (whether the requirements of the Criminal Procedure Code of Ukraine comply with European standards)]. *Pravo i suspilstvo, Law and Society*, 2, 200-208 [in Ukrainian].
- Trakalo, R.I. (2014). Sudovi kontrol za dotrynniam prava na povahu do pryvatnogo zhyttia [Judicial review of respect for the right to respect for privacy]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
- Yakovleva, S.P. (2016). Pravovye pozitsii Evropeyskogo Suda po pravam cheloveka [Legal positions of the European Court of Human Rights]. *Baikal Research Journal*, 5(7). doi: 10.17150/2411-6262.2016.7(5).23 [in Russian].
- Yanovska, O.H. (2013). Zastosuvannia praktyky yevropeiskoho sudu z prav liudyny pry zdiisnenni sudovoho kontroliu u kryminalnomu provadzhenni [Application of the case law of the European Court of Human Rights in the exercise of judicial review in criminal proceedings]. *Visnyk Akademii advokatury Ukrainy, Bulletin of the Academy of Advocates of Ukraine*, 2(27), 12-17 [in Ukrainian].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Бахновский А. В. Постановления европейского суда по правам человека как фактор развития отечественной судебной практики: актуальные вопросы имплементации, перспективы применения. *Теория и практика общественного развития*. 2019. С. 37–41. doi: 10.24158/Tipor.2019.7.6.
- Белая О. В. Практика Европейского Суда по правам человека об использовании геномной информации и биоматериала человека. *Международное право и международные организации*. 2019. № 2. С. 57–70. doi: 10.7256/2454-0633.2019.2.30166.
- Борисова-Жарова В. Г. Международно-правовые основы обеспечения права человека на здоровье : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. М., 2008. 175 с.
- Бурмагин С. В. Проблемы применения решений Европейского суда по правам человека при рассмотрении уголовных дел судами Российской Федерации. *Всероссийский криминологический журнал*. 2018. № 2. Т 12. С. 299–309. doi: 10.17150/2500-4255.
- Демченко І. С. Практика європейського суду з прав людини в національній судовій практиці у справах, пов'язаних із медициною. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 2. С. 348–350.
- Дроздов О. Як має дотримуватися право засуджених на охорону здоров'я в контексті практики ЄСПЛ. URL: https://zib.com.ua/ua/130158-yak_mae_dotrimuvatisya_pravo_zasudzhenih_na_ohoronu_zdorovya.html.
- Энтин Л. М. Европейское право. Право Европейского Союза и правовое обеспечение защиты прав человека : учебник. М. : Норма, 2007. 278 с.
- Гаджиев Х. И. Вопросы доказывания в практике Европейского суда по правам человека. *Журнал российского права*. 2018. № 6. С. 78–95. doi: 10.12737/art_2018_6_8.
- Грачева С. А. Согласование национального и международного права в связи с вопросами исполнения постановлений Европейского суда по правам человека (теоретический ракурс). *Журнал зарубежного законодательства и сравнительного правоведения*. 2018. № 4 (71). С. 47–56. doi: 10.12737/art.2018.4.6.

- Гловюк І. В. Актуальні питання вдосконалення статті 132 КПК України. *Актуальні проблеми удосконалення кримінального процесуального законодавства* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. до 70-річчя д-ра юрид. наук, проф. Ю. П. Алєніна (Одеса, 21 квіт. 2017 р.). Одеса : Юрид. літ., 2017. С. 176–180.
- Хендель Н. Захист права на здоров'я у Європейському суді з прав людини. *Українське право*. 2016. URL: http://ukrainepravo.com/international_law/european_court_of_human_rights/zakhyst-prava-na-zdorov-ya-u-evropeys%60komu-sudi-z-prav-lyudyny.
- Климчук М. П. Міжнародні стандарти щодо захисту прав учасників кримінального провадження. *Організаційно-управлінське та економіко-правове забезпечення діяльності Єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДСЦЗ)* : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. Черкаси, 2018. С. 28–29.
- Климчук М. П., Степанов О. С. Чи допоможе ліквідувати катування новий КПК? *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 3–2. С. 319–321.
- Комітет з економічних, соціальних і культурних прав (КЕСКП). Загальний коментар № 14. U.N. Doc. E/C.12/2000/4 (11 серп. 2000 р.). URL: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cescr/comments.htm>.
- Короткевич М. Є., Пушкар П. В. Зміст обов'язку суду забезпечити дотримання права на свободу та особисту недоторканність у світлі практики Європейського суду з прав людини. *Вісник Верховного Суду України*. 2015. № 8 (180). С. 40–48.
- Коровайко О. І. Реалізація міжнародних стандартів кримінального судочинства в судовому провадженні України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2017. 42 с.
- Кройтор В. А., Степаненко Т. В. Стандарти Європейського Союзу в сфері цивільного судочинства: проблеми доступу до правосуддя. *Наукові записки Харківського економіко-правового університету*. 2005. № 1 (2). С. 64–77.
- Кучів О. Скарги на жорстоке поводження: ефективність їх розслідування у світлі практики Європейського суду з прав людини. URL: <https://yvu.com.ua/skargy-na-zhorstoke-povodzhennya-efektyvnist-yih-rozsliduvannya-u-svitli-praktyky-evropejskogo-sudu-z-prav-lyudyny>.
- Кучинська О. П., Фулей Т. І., Бараннік Р. В. Принципи кримінального провадження у світлі практики Європейського суду з прав людини : монографія. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2013. 228 с.
- Макарова О. В. Реалізація рішень Європейського суду по правам человека в контексті розвитку уголовно-процесуального законодавства. *Журнал российского права*. 2018. № 8. С. 124–134. doi: 10.12737/art_2018_8_12.
- Маляренко В. Т. Перебудова кримінального процесу України в контексті європейських стандартів : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 512 с.
- Николаев А. М., Давтян М. К. Исполнение решений Европейского суда по правам человека и Межамериканского суда по правам человека: сравнительный анализ. *Журнал зарубежного законодательства и сравнительного правоведения*. 2018. № 4. С. 40–46. doi: 10.12737/art.2018.4.5.
- Носова Е. С. Влияние решений суда ЕС на становление права Европейского Союза. *Международное право и международные организации*. 2016. № 1. С. 50–59. doi: 10.7256/2226-6305.2016.1.17229.
- Рукавишникова А. А. Вариативность понимания окончательного судебного решения в решениях Европейского суда по правам человека: уголовная юстиция. *Russian Journal of Criminal Law*. 2015. № 2(6). С. 53–58. doi: 10.17223/23088451/6/10.
- Садова Т. В. Обмеження прав і свобод у кримінальному судочинстві України та держав англо-американської правової системи в контексті міжнародних стандартів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2009. 243 с.
- Шевчук С. Судовий захист прав людини: Практика Європейського Суду з прав людини у контексті західної правової традиції. 2-ге вид., випр., доповн. Київ : Реферат, 2007. 848 с.
- Слинько С. М. Затримання підозрюваних у вчиненні злочинів (чи відповідають вимоги Кримінального процесуального кодексу України європейським стандартам). *Право і суспільство*. 2016. № 2. С. 200–208.
- Тракало Р. І. Судовий контроль за дотриманням права на повагу до приватного життя : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2014. 212 с.
- Яковлева С. П. Правовые позиции Европейского Суда по правам человека. *Baikal Research Journal*. 2016. Т. 7. № 5. doi: 10.17150/2411-6262.2016.7(5).23.
- Яновська О. Г. Застосування практики європейського суду з прав людини при здійсненні судового контролю у кримінальному провадженні. *Вісник Академії адвокатури України*. 2013. № 2 (27). С. 12–17.

Стаття надійшла до редколегії 03.04.2019

Klymchuk M. – Ph.D in Law, Associate Professor, Senior Researcher Fellow of the Scientific Research Laboratory on the problems of Providing Criminal and Forensic Expert Study of the Educational and Research Institute No. 2 of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0488-5470>;

Marko S. – Ph.D in Law, Associate Professor, Criminal Investigation Inspector Novorozdilskyi Branch of Pustomytivskyi Police Department of the Main Directorate of the National Police in the Lviv Region, Lviv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9778-0570>

Use of the Practice of the European Court of Human Rights to Ensure the Health Rights in the Criminal Procedure of Ukraine

The **purpose** of the article is to determine the most effective measures of realization of the right to health that Ukraine could take in order to bring the law enforcement practice in line with the standards of the European Convention on Human Rights and precedents of the European Court of Human Rights, taking into account the experience of countries of the European Union and the Council of Europe, developing the most effective mechanisms for applying the decisions of the European Court of Human Rights in domestic criminal procedure in this regard. **Methodology.** The methodological basis of the article is a set of methods of scientific knowledge, among which the dialectical method occupies a leading place. General philosophical, general scientific and special legal methods of research were also used. Particular attention is paid to comparatively legal, structural-functional, regulatory-logical and systematic methods of research. The **scientific novelty** is that the authors attempted to analyze and evaluate mechanisms for ensuring the right to health care in criminal proceedings produced by European practice. The precedents of the European Court of Human Rights on the exercise of the right to health through the protection of the right to life, the prohibition of torture, the right to liberty and security of person, the right to a fair trial, respect for privacy and family life, the protection of housing are explored. Recommendations on the feasibility of implementing certain standards reflected in the European Convention on Human Rights in Ukraine's criminal procedural legislation have been made, and theoretical, practical and legislative proposals have been made to increase the level of protection of the right to health at the national level. **Conclusions.** The right to health, as an international standard of criminal justice, as elaborated by the European Court of Human Rights and reflected in the national legislation, is an intricate, complex concept that includes various options and rights that need protection. The right to health care can be exercised in the framework of the protection of those recognized by the European Convention on Human Rights and reflected in the national legislation, such as: the right to respect for privacy and family life (right to physical and moral integrity), the right to liberty and personal integrity, the right to information and confidentiality, the right to an eco-friendly environment, the right to obtain reliable and timely information on factors that affect health. An analysis of the precedents of the European Court of Human Rights on the decisions of domestic courts in the part of disputes related to the exercise of the right to health care allows to ascertain its relative «youth». The Court's precedents on the complaints concerning violations of the right to health care by law enforcement and judicial authorities in Ukraine demonstrate the need to increase the level of protection of the right at the national level by: providing legal education of the population; informing the authorized participants of the criminal procedure (investigators, prosecutors, judges) of the conventional provisions on the protection of the right to health care, as well as the practice of their application by the European Court of Human Rights; modification of departmental/interagency regulatory documents that will determine the content and list of biological specimens of a person.

Keywords: criminal proceedings; international standards; protection of rights; health care; European Court of Human Rights; freedom and privacy; biological samples of a person.